

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ДЕТЕРМІНАНТИ ПОДАТКОВОГО ПЛАНУВАННЯ: ЕФЕКТИ ТА РИЗИКИ*

CONCEPTUAL DETERMINANTS OF TAX PLANNING: EFFECTS AND RISKS

У статті досліджено сутнісні детермінанти податкового планування, визначено взаємодію його елементів і охарактеризовано чинники впливу на фінансовий стан суб'єктів господарської діяльності. Обґрунтовано методологічні основи та принципи податкового планування, серед яких виокремлено найбільш пріоритетні в сучасних умовах. Систематизовано та деталізовано етапи здійснення податкового планування в контексті оптимізації податкових платежів. Ідентифіковано та графічно представлено межі агресивного податкового планування, що дало змогу окреслити середовище законних способів досягнення основної мети діяльності підприємства з мінімізацією фіскальних ризиків і упередження застосування штрафних санкцій. Напрацьовано рекомендації щодо вирішення проблемних аспектів податкового планування в умовах воєнного стану та міжнародного співробітництва. Запропоновано раціональні підходи вибору методів та інструментів податкового планування в процесі оптимізації нарахування, декларування й сплати податкових платежів до бюджету, що сприятиме покращенню фінансового стану підприємства й соціально-економічному розвитку держави.

Ключові слова: фінансова політика, податкова система, податкове планування, оптимізація податкового навантаження, фіскальні ризики, інформаційно-комунікаційні заходи, соціально-економічні ефекти, стимулювання людських ресурсів.

Tax planning, as an integral component of modern tax management, is one of the conditions for effective enterprise development. The article examines the essential determinants of tax planning, identifies the interaction of its elements, and characterizes the factors influencing the performance of business entities. Based on the analysis and monitoring of the works of scientists and practitioners, the role of tax planning in optimizing the tax burden of companies in the process of improving their financial condition is substantiated. It has been established that the goal of tax planning is to increase the income and profits of the enterprise by optimizing tax payments and reducing the tax weight. It is based on the maximum use of all legally defined tax benefits, alternative tax solutions, tax law loopholes and other ways to optimize tax payments within the framework of current legislation. The methodological foundations and principles of tax planning are studied, among which the most priority ones in modern conditions are highlighted. The stages of tax planning are systematized and detailed, which include: knowledge of essential (institutional and legal) determinants, compliance with the principles and implementation of tax legislation rules, establishment of effective relations with entities of the fiscal space, optimization of business processes, and increasing the profitability of the company. The boundaries of aggressive tax planning are identified and graphically presented, which made it possible to outline the environment of legitimate ways to achieve the main goal of the enterprise's activities while minimizing fiscal risks (penalties). Recommendations have been developed for solving tax planning problems in conditions of martial law and international cooperation. Rational approaches to choosing methods and tools for tax planning in the process of optimizing the accrual, declaration and payment of tax payments to the budget have been proposed. Such an approach will contribute to improving the financial condition of the enterprise and the socio-economic development of the state.

Key words: financial policy, tax system, tax planning, optimization of the tax burden, fiscal risks, budget revenues, information and communication tools, socio-economic effects, stimulation of human resources.

УДК 336.22

DOI: <https://doi.org/10.32782/dees.16-23>

Ткачик Ф.П.¹

д.е.н., доцент,
професор кафедри фінансів ім. С.І. Юрія,
Західноукраїнський національний
університет

Карпинець В.В.²

аспірант кафедри фінансів ім. С.І. Юрія,
Західноукраїнський національний
університет

Tkachyk Fedir

West Ukrainian National University
Karpinets Volodymyr
West Ukrainian National University

Постановка проблеми. Процес формування в Україні ефективної, адекватної вимогам та пріоритетам Європейського Союзу системи оподаткування об'єктивно призвів до розуміння необхідності узгодження дискусійних і суперечливих інтересів держави й платників податків, а також гармонізації відповідного інституційно-правового забезпечення. Виконання таких завдань та вирішення відповідних фіскальних проблем з урахуванням умов протидії ризикам воєнного часу безпосередньо впливає на дієвість здійснення державою функцій акумулювання і раціонального витрачання бюджетних коштів, стабілізацію й розвиток економіки, фінансову безпеку суб'єктів

господарської діяльності, а також формування сприятливого інвестиційно-інноваційного клімату в державі та регіонах.

Сучасний контекст податкового регулювання проявляється через призму глобальних економічних та інформаційно-технологічних тенденцій, соціально-політичних змін і викликів, зростання уваги до корпоративної соціальної відповідальності. З огляду на це, податкове планування стає складнішим, оскільки компанії вимагають від фахівців більш ефективних, оригінальних, етичних способів мінімізації податкового навантаження, враховуючи динамізм посилення податкового контролю, міжнародного співробітництва,

* Публікацію підготовлено у рамках виконання Науково-дослідної роботи на тему «Інформаційно-комунікаційні технології для підвищення продуктивності та залученості людського капіталу в агросфері» (державний реєстраційний номер 0125U000008).

¹ ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4783-6919>

² ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-9085-0568>

уніфікації вимог і правил щодо фінансової звітності суб'єктів підприємницької діяльності. Такий концепт потребує ґрунтовних досліджень сутнісних детермінант, методичних підходів і ефективних алгоритмів податкового планування з урахуванням новацій фіскальної політики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Теоретичні та практичні засади фіскальної політики і податкового планування досліджували у своїх працях такі вчені й фахівці як Л. Васільєва [4], А. Височина [14], Я. Глущенко [5], О. Євтушевська [7], О. Корогодова [5], Г. Мельничук [11], Т. Моїсеєнко [5], Я. Самусевич [14], В. Ткаченко [11], Н. Черненко [5]. Що стосується концептуальних положень та методологічних базисів податкового планування, варто відзначити про значний внесок таких науковців як С. Акімов [9], Я. Греца [6], А. Лисенко [9], М. Оліховська [12], В. Оліховський [12], Ю. Чадай [9] та інші. Водночас міжнародну специфіку оптимізації підприємницької діяльності на основі податкового планування відображено в публікаціях таких дослідників: Г. Арачі [1], Б. Брандл [1], М. Вант Ріт [1], Р. Зелнер [1], Ю. Касперович [8], Е. Нігрум [3], Дж. Пурба [3], Д. Харко [15], Ю. Шрі [2], В. Юліанті [3]. Агресивне податкове планування в сучасному фіскальному середовищі набуває специфічних рис та тенденцій в контексті пошуку оперативних шляхів підвищення конкурентоспроможності компанії, допускаючи при цьому тіньові варіанти, такі аспекти висвітлюється в публікаціях О. Малярчук [10], О. Сакун [13], В. Шарманської [16] та інших.

Таким чином, теоретичний і практичний інтерес до проблематики податкового планування не втрачає своєї актуальності в умовах сучасних фінансових викликів і в контексті оптимізації податкового навантаження підприємств. Однак розвиток інформаційно-комунікаційних технологій, цифровізація фіскального простору, трансформація податкової політики, намагання суб'єктів бізнесу раціоналізувати податкові процеси в контексті покращення фінансового стану в комплексі продукує як позитивні ефекти (фінансові, економічні, фіскальні, соціальні, інфраструктурні, інвестиційні, інноваційні, демографічні тощо) так і певні ризики (податкові девіації, тінізація економіки, фіскальні втрати, недобросовісна конкуренція, співпраця з ризиковими контрагентами). Таким чином постає потреба в обґрунтуванні концептуальних детермінант податкового планування з урахуванням актуальних тенденцій розвитку фіскального простору держави та міжнародних податкових процесів задля оптимізації діяльності підприємств, активізації податкового партнерства, стабілізації надходжень податкових платежів до бюджету, протидії фіскальним ризикам (в т.ч. міжнародного характеру), забезпечення сталого розвитку України.

Постановка завдання. Мета дослідження полягає в комплексному моніторингу детермінант

податкового планування в процесі ідентифікації ефектів та ризиків з метою оптимізації діяльності суб'єктів господарювання, нарощування їхнього фінансового потенціалу, а також належного виконання податкових зобов'язань перед державою.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Для ефективної взаємодії елементів архітектури податкової системи потрібні масштабні й тривалі інституційні трансформації, які продукуватимуть соціально-економічний резонанс для держави, фіскальні ефекти для органів місцевого самоврядування, фінансові вигоди для суб'єктів підприємницької діяльності. Симбіотика інструментів, що дозволяють вирішити сучасні фіскальні проблеми та позитивно вплинути на діяльність підприємств й розвиток держави, трансформується за допомогою податкового планування.

На думку Л. Васільєвої «однією з основних функцій держави є забезпечення стабільного зростання податкових надходжень та достатнього обсягу доходів бюджетів всіх рівнів, що є основою для реалізації та фінансування соціальних програм і системи заходів, спрямованих на підвищення рівня податкової культури, то особливого значення набуває розроблення чіткої державної податкової стратегії, структурним елементом якої може бути визнано ефективне податкове планування» [4, с. 32].

Як відмічає Харко Д.О., «основне завдання податкового планування – організація системи оподаткування для досягнення максимального фінансового результату при мінімальних витратах. Оптимізація ПДВ та податку на прибуток – це організаційні заходи в рамках чинного законодавства, пов'язані з вибором часу, місця і видів діяльності, створенням і супроводом найбільш ефективних схем і договірних взаємин. Оптимізація оподаткування – це процес, який рекомендується проводити як під час створення бізнесу, так і на будь-якому з етапів функціонування підприємства» [15, с. 353].

Глущенко Я. та інші автори публікації розкривають сутність податкового планування як «процес планування податкових платежів, який вбудований у систему управління підприємством з метою оптимізації податкового навантаження за рахунок оцінки впливу елементів системи оподаткування на ефективність його діяльності» [5, с. 213–214].

Зарубіжні науковці Юліанті В., Пурба Дж., Нігрум Е. досить слушно акцентують увагу на тому, що податкове планування через механізми прийняття оптимальних рішень та використання можливостей податкового регулювання спроможне принести користь компанії та державі. Автори наголошують, що «податкове планування може розширити фінансові переваги в контексті підвищення вартості компанії. Щоб отримати високу цінову пропозицію акцій, компанія повинна

виплатити великі дивіденди, які отримують на основі більших прибутків; один із способів отримання таких вигід – це податкове планування» [3, с. 3756].

Такий контекст через мінімізацію корпоративних податкових платежів призводить до отримання високих прибутків, тому розподілені дивіденди мають зростаючий тренд. Зв'язок із вартістю компанії полягає в тому, що розподіл великих дивідендів може залучити суб'єктів національного та міжнародного бізнес простору інвестувати свої акції в компанію, щоб вартість компанії стала високою [2]. Тобто, використовуючи детермінанти та методи податкового планування можна досягнути того ефекту, що вартість компанії зростає і вона генеруватиме високі прибутки, в т. ч. за рахунок покращення інвестиційної привабливості.

На думку Мельничук Г. та Ткаченка В., щоб податкове планування дійсно було дієвим і результативним «його варто розглядати як невід'ємну складову системи управління та планування на підприємстві, у взаємозв'язку та взаємодії з іншими бізнес-процесами. В основі податкового планування має бути ґрунтовний пошук, аналіз альтернатив, обрання та прийняття найбільш оптимального з наявних альтернативних варіантів управлінського рішення з огляду на місії стратегічних і тактичних цілей діяльності підприємства» [11, с. 103].

Погоджуємося з позицією низки науковці про те, що податкове планування трансформується виключно законними способами мінімізації величини податків і зборів, сплачуваних підприємством, і, відповідно, рівня податкового навантаження, а також зменшення фінансових ризиків, водночас, агресивне податкове планування виходячи за нормативно-правові рамки може спровокувати ризики порушення податкових правил і призвести до відповідальності за ухилення від сплати податкових платежів.

На нашу думку, використовуючи раціонально підібраний арсенал методів та інструментів можна нівелювати негативний вплив процесів оподаткування на фінансово-економічний стан суб'єкта підприємницької діяльності, оптимізувати обсяги відповідних податків і зборів (податкове навантаження), уникнути податкової заборгованості та штрафних санкцій за порушення норм законодавства, а також покращити інвестиційно-інноваційну привабливість в контексті стратегічного розвитку.

Зростання ролі податкового планування в умовах сьогодення зумовлено й суттєвими змінами в концептуальних і методичних підходах оподаткування зарубіжних країн під впливом активного розвитку цифрових і біотехнологій, технології блокчейн, Big Data, Інтернету речей тощо. Відповідно, змінюються об'єкти та бази оподаткування; пріоритети держав у наданні податкових

пільг; способи до нарахування, декларування і сплати податкових платежів; засоби взаємодії між суб'єктами фіскального простору; методологічні підходи осмислення ефектів податкового планування.

Методологічним базисом податкового планування виступають такі детермінанти:

1. Загально-концептуальні детермінанти (сутнісна ідентифікація), що визначають філософський підхід до розуміння податкового планування як процесу та явища, що відбувається в навколишньому середовищі, з визначенням його місця та ролі у функціонуванні фіскального простору держави. В основу загальної компоненти методології податкового планування покладено діалектичну теорію та системний підхід, що за допомогою своїх категорій (та їхнього симбіозу) визначають ключові тенденції його використання для розвитку суб'єктів підприємницької діяльності і зростання фіскального потенціалу держави.

2. Спеціальні детермінанти (принципи та їхня ситуативна пріоритетність). Важливими принципами податкового планування є системність, комплексність, безперервність, законність, автономність, альтернативність, гнучкість, точність, оптимальне співвідношення ризиків та вигоди, оптимальність тощо.

3. Індивідуальні детермінанти – методи та алгоритми податкового планування, які розробляються на основі урахування загальної складової методології, а також методологічних принципів. Ефективність податкового планування корелює з вмінням диверсифікувати та пріоритетувати принципи та дії залежно від факторів внутрішнього та зовнішнього середовища, виходячи з мети та завдань ініціатора. В цьому сенсі ми погоджуємося з думкою А. Лисенко, С. Акімова, Ю. Чадай, що «на різних етапах дослідження доцільно використовувати відповідні умовам конкретної ситуації методи податкового планування, аналізу та аудиту» [9, с. 132].

Податкове планування має базуватися на дослідженні нормативно-правової бази та моніторингу актуальних змін; специфікацій загальної принципової позиції, займаної податковими інституціями з конкретних питань; напрямків і змісту проектів податкових реформ; а також на аналізі динаміки й тенденцій податкової політики держави й податкового менеджменту підприємства. Важливо акцентувати, що результативність податкового планування на постійній основі доцільно співвідносити з необхідними (оптимальними) витратами на його проведення і стратегічними пріоритетами розвитку підприємства.

Алгоритмізація дій щодо податкового планування передбачає застосування диверсифікованих підходів для ідентифікації його структурних елементів і передбачає наступні етапи:

Знання сутнісних детермінант податків і зборів, що інтерпретується досконалим володінням інформацією щодо поточного податкового законодавства, тенденцій його подальшого розвитку, розуміння того, які ризики чи ефекти воно може мати для суб'єкта підприємницької діяльності.

Дотримання та виконання норм діючого податкового законодавства – точний розрахунок сум податкових зобов'язань з використанням нових підходів та інформаційно-комунікаційних засобів; доречна і зрозуміла підготовка відповідних податкових декларацій та додатків, звітів, листів, повідомлень та інших документів; повна та своєчасна сплата всіх належних податків і зборів.

Партнерство та взаємовідносини з податковими органами – подання звітних документів та ділової кореспонденції до податкових органів, адекватний супровід та надання допомоги податковим органам під час відповідного виду податкових перевірок (звірок), комунікації з податковими та іншими органами з питань порушення норм податкового законодавства, зниження зобов'язань з податків і зборів, списання податкової заборгованості [7, с. 36], врегулювання податкових суперечок у судовому, однак, пріоритетно – в досудовому порядку (податкова медіація) тощо.

Податкова оптимізація та досягнення пріоритетів: підвищення фінансової стійкості підприємства та поліпшення його функціонування; стимулювання підприємництва та інвестицій; збільшення конкурентоспроможності; залучення іноземних інвестицій; збільшення податкових надходжень державного та місцевих бюджетів; підвищення соціального добробуту [16].

Водночас, Самусевич Я.В. та Височина А.В. розподіляють сукупність методів податкового планування на два класи: суб'єктивні (експертні) методи та методи, що базуються на моделях. Автори наголошують, що «у процесі податкового планування найбільш часто застосовують розрахунково-аналітичний та нормативний методи, поточний фінансовий контроль, а також спеціальні методи податкового планування, експертні, статистичні методи, економіко-математичне моделювання» [14, с. 34].

Вважаємо, що податкове планування необхідно здійснювати з обов'язковим дотриманням таких принципів як законності, комплексності, системності, гнучкості, оптимальності, конфіденційності, перспективності та ін. (рис. 1).

Відмітимо, що дотримання принципу законності вимагає постійного моніторингу правових актів у сфері оподаткування для того, щоб не упустити внесених до них змін і не порушувати вимоги податкового законодавства [6, с. 139], вдаючись до агресивного податкового планування. Більше того, потрібно також вивчати проекти податкових законів, вектори майбутніх податкових реформ

аналізувати напрями державної податкової політики, оскільки все це впливатиме на діяльність підприємства.

Агресивне податкове планування є особливим видом податкового планування, що здійснюється платником податків шляхом прийняття рішень у сфері оподаткування, які можуть призвести до наслідків, відмінних від закріплених податковим законодавством унаслідок його невизначеності або багатоваріантного трактування [13]. Одночасно з позитивними фінансовими аспектами агресивного податкового планування для суб'єктів підприємницької діяльності воно виступає проблемним та ризиковим явищем у політиці низки зарубіжних країн, що призводить до суттєвого недоотримання бюджетних ресурсів за рахунок податків і зборів, а також загалом розбалансовує економічний розвиток держави, знижує ефективність виконання своїх функцій органами державного управління та місцевого самоврядування.

Поділяємо погляди Малярчука О.В., що «практика зниження податкових зобов'язань підприємства через прийоми агресивного податкового планування передбачає застосування законних, але часто неетичних методів, які можуть бути на межі зловживання правами або навіть порушенням закону. Дані методи включають максимальне використання податкових пільг, лазівок та прогалин у законодавстві з метою мінімізації податкового навантаження. На практиці це може означати переказ прибутків у юрисдикції з нижчими податками, використання трансфертного ціноутворення для зниження оподаткованого доходу, або створення складних корпоративних структур для розпорощення доходів» [10, с. 144].

Активне управління податковими процесами в діяльності суб'єктів підприємництва саме по собі не призводить до агресивного податкового планування. З огляду на це, у країнах Європейського Союзу було запропоновано та запроваджено положення податкового законодавства, які дозволяють компаніям знизити загальний рівень податкового навантаження, якщо вони змінять свою поведінку в сфері оподаткування відповідним чином (наприклад, інвестують більше в кваліфіковані витрати на дослідження та розробки). Згідно з визначенням Європейської комісії, агресивне податкове планування – це використання технічних особливостей податкової системи або невідповідності між двома чи більше податковими системами з метою зменшення податкових зобов'язань [1].

З теоретичної точки зору, можливо провести межу між прийнятним податковим плануванням і агресивним податковим плануванням, однак на практиці межі будуть дещо розмитими. На рис. 2 представлено поведінку певної фірми в континуумі податкової агресивності. Континуум варіюється від діяльності, яка чітко відповідає законодавчим

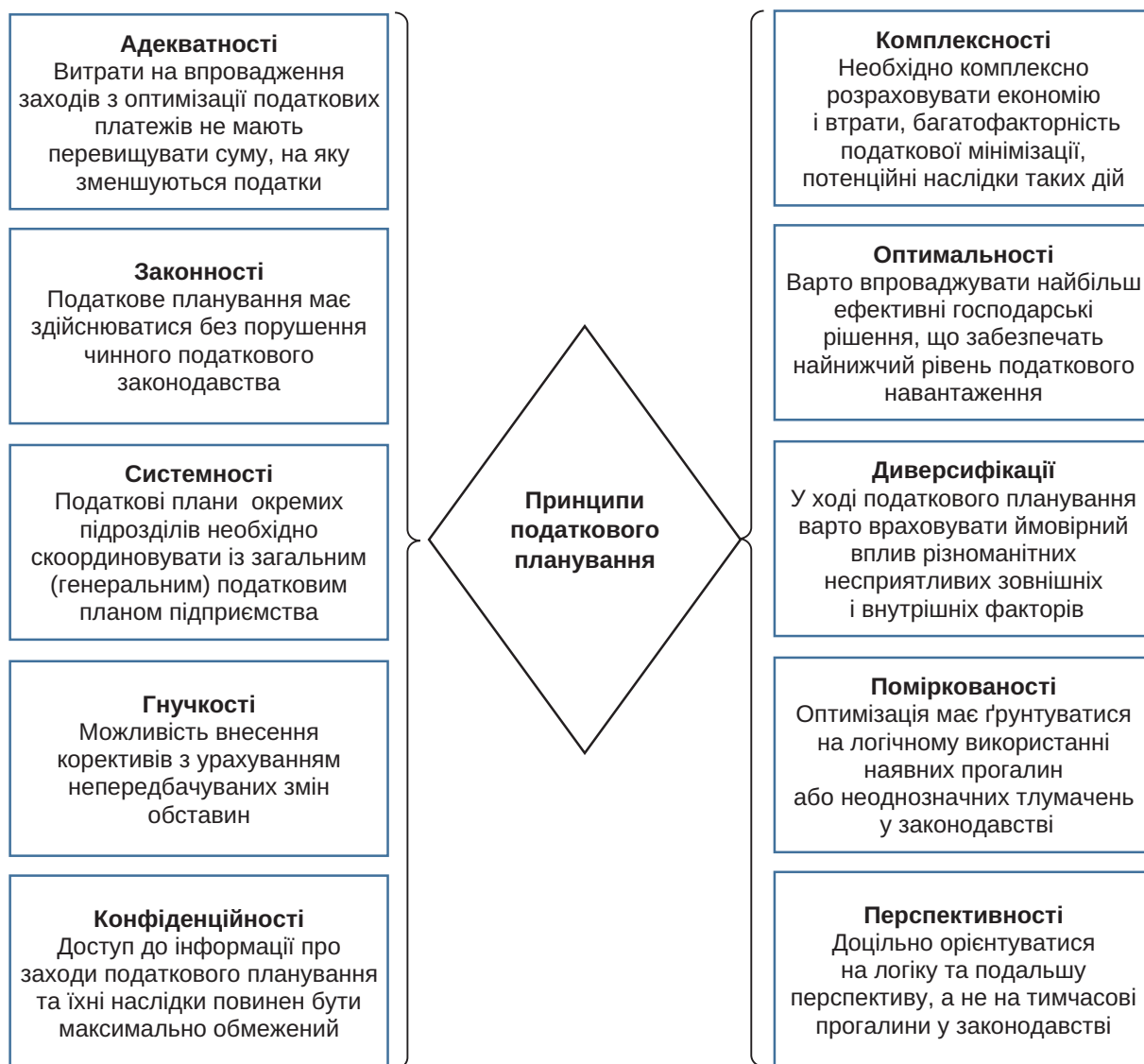

Рис. 1. Принципи податкового планування та їхня характеристика

Джерело: побудовано на основі [6; 11]

нормам (вимоги податкових кредитів або використання збитків, перенесених на майбутні періоди) до поведінки, яка може бути незаконною – ухилення від сплати податкових зобов'язань.

Дужка на рис. 2. висвітлює межі агресивного податкового планування для поведінки суб'єктів підприємницької діяльності, яка суттєво зменшує їхнє податкове навантаження, однак може спровокувати суперечливість законодавчим нормам.

Такий контекст також має на меті виключити податкове планування національними чи окремими міжнародними компаніями та зниження податків, які чітко передбачені політичними маркерами фіскального простору держави. В цьому сенсі слід наголосити, що в демократичному вимірі податкове планування виключає незаконні заходи щодо зниження податкового тиску на платників податків.

Використання континууму на рис. 2 підкреслює труднощі визначення чітких меж агресивного податкового планування. Це також означає, що деякі показники частково включатимуть неагресивне податкове планування та його результати (наслідки). Оскільки ми покладаємося на загальнодоступну інформацію та не завжди можемо повністю визначити основні причини перерозподілу або скорочення бази оподаткування підприємств, запропоновані показники, швидше за все, частково включатимуть поведінку, яка не відповідає стилю агресивного податкового планування, однак може забезпечуватися неформальними правилами оподаткування.

Щодо української практики відзначимо напруження щодо врегулювання проблемних нюансів агресивного податкового планування, яке, ймовірно, популяризувалося в умовах воєнного

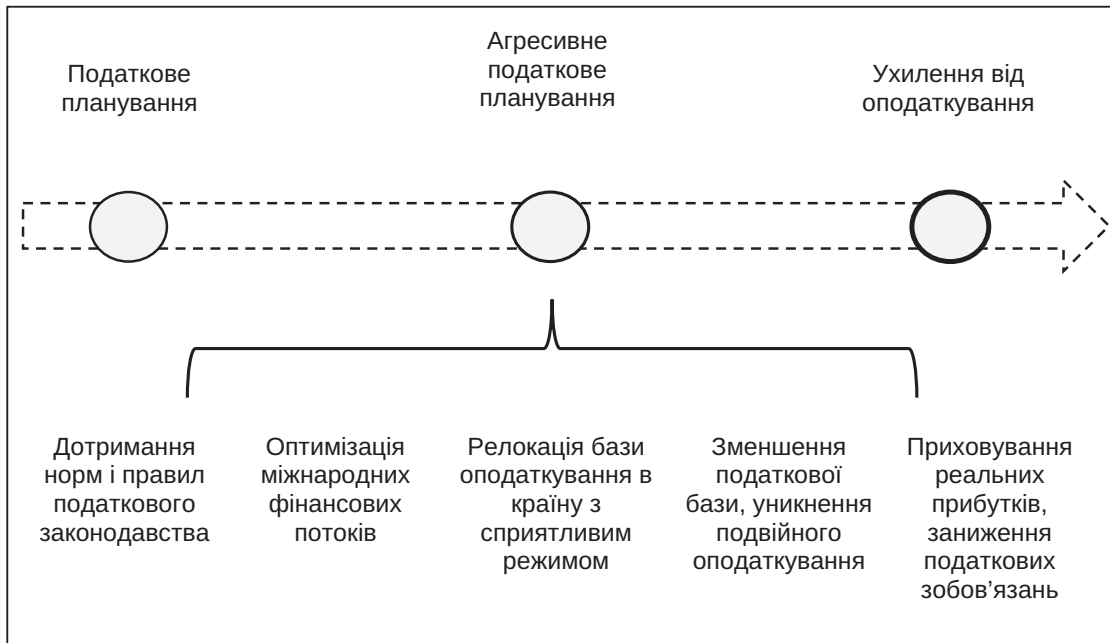

Рис. 2. Межі застосування агресивного податкового планування

Джерело: побудовано на основі [1; 3]

стану. В цьому ракурсі важливими є зобов'язання України, взяті із приєднанням до Плану BEPS, щодо імплементації мінімального стандарту, який передбачає такі заходи: «1) боротьба з податковими зловживаннями, пов'язаними з використанням спеціальних режимів оподаткування; 2) запобігання зловживань при застосуванні податкових конвенцій за допомогою багатостороннього інструменту; 3) запровадження трирівневого підходу щодо звітності з трансферного ціноутворення, в основі якого лежатиме автоматичний за графіком обмін звітами транснаціональних компаній між компетентними органами; 4) збільшення ефективності механізмів вирішення спорів щодо застосування договорів про уникнення подвійного оподаткування між країнами через поліпшення процедури досягнення взаємної домовленості» [8].

Отже, концептуальні детермінанти податкового планування проявляються через систему поглядів платників податків щодо максимального використання можливостей і прогалін чинного законодавства з метою зменшення податкових зобов'язань чи зміни способів і термінів сплати податків й зборів в контексті збільшення доходів та прибутків суб'єктів господарювання. Концепція податкового планування на підприємстві базується на відповідних принципах, а реалізують її поетапно з використанням методів, інструментів та алгоритмів оптимізації податкових платежів, що дозволяє здійснювати контроль за виконанням податкових зобов'язань, покращувати ефективність планування податків, змінювати терміни чи оптимізувати

податкові платежі, відповідно, підвищувати якість системи менеджменту організацій та забезпечувати стабільне надходження податкових платежів до бюджетів всіх рівнів.

Висновки. Таким чином, провідною метою податкового планування є забезпечення ефективності діяльності та конкурентоспроможності суб'єкта підприємницької діяльності за рахунок зменшення витрат на сплату податків, оптимізації податкових платежів і податкового навантаження, мінімізації податкових ризиків. Податкове планування має ґрунтуватися на наукових принципах, методологічних базисах, здійснюватись комплексно, послідовно та за допомогою відповідних методів й інструментів, які відповідатимуть тактичним і стратегічним цілям планування, поточному фінансово-економічному стану підприємства та рівню податкового навантаження, залежатимуть результати ефективності здійснених заходів податкового планування, першочергово, в контексті оптимізації податкових платежів.

В умовах правового режиму воєнного стану в Україні спостерігається періодичне та ситуативне коригування норм і правил оподаткування через відповідні зміни й доповнення правової бази, реформаторські заходи, імплементацію міжнародних правил тощо. В цьому сенсі перспективність податкового планування є очевидною та досить важливою з точки зору стабілізації й розвитку підприємств (оптимізація процесів оподаткування законним шляхом, мінімізація податкових ризиків, покращення фінансового стану, підвищення

інвестиційно-інноваційної привабливості, зростання прибутковості бізнесу тощо) та держави (детінізація економіки, нарощування фіскального потенціалу державного та місцевих бюджетів, забезпечення сталого соціально-економічного розвитку, мотивація людських ресурсів: керівників компаній, експертів та інших суб'єктів оподаткування).

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Brandl B., Arachi G., Van't Riet M., Sellner R. et al. Aggressive tax planning indicators – Final report, Publications Office. 2018. URL: <https://data.europa.eu/doi/10.2778/847061>
2. Sri Yu. Pengaruh Tax Avoidance Terhadap Nilai Perusahaan (Studi Pada Perusahaan Manufaktur yang Terdaftar Di BEI). *Jurnal Ilmiah Akuntansi Kesatuan*. 2021. № 9 (1). p. 31–40. DOI: <https://doi.org/10.37641/jiakes.v9i1.436>.
3. Yulianti V., Purba J., Ningrum W.A. Tax Planning and Avoidance on Firm Value. *East Asian Journal of Multidisciplinary Research*. 2023. Vol. 2, № 9. P. 3753–3764. URL: <https://journal.formosapublisher.org/index.php/eajmr/article/view/5834/6148>
4. Васильєва Л.М. Теоретичні аспекти податкового прогнозування та планування як невід'ємних механізмів державної податкової політики. *Публічне управління та митне адміністрування*. 2019. № 1 (20). С. 31–36. DOI: <https://doi.org/10.32836/2310-9653-2019-1-31-36>
5. Глущенко Я.І., Корогодова О.О., Моїсеєнко Т.Є., Черненко Н.О. Концептуальні засади податкового планування підприємств у контексті Четвертої промислової революції. *Бізнес Інформ*. 2021. № 4. С. 210–216. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2021-4-210-216>
6. Греца Я.В. Принципи податкового планування, їх зміст та значення. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право*. 2018. Вип. 48. С. 138–142.
7. Євтушевська О.О. Податкове планування у системі корпоративного податкового менеджменту. *Економіка харчової промисловості*. 2021. Том 13, Вип. 2. С. 34–38. DOI: <https://doi.org/10.15673/fie.v13i2.2038>
8. Касперович Ю.В. Міжнародний досвід боротьби з ухиленням від оподаткування та розмиванням податкової бази: висновки та рецепти для України. 2017. URL: http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/mizhnar_dosv-1761d.pdf
9. Лисенко А., Акімов С., Чадай Ю. Методологія, методика, метод: сутність понять та особливості їх прояву у сфері податкового планування, аналізу та аудиту. *Наукові праці Міжрегіональної академії управління персоналом. Економічні науки*. 2023. Вип. 3 (70). С. 129–136. DOI: <https://doi.org/10.32689/2523-4536/70-18>
10. Малярчук О.В. Теоретичні аспекти агресивного податкового планування: вітчизняний та європейський досвід. *Інноваційна економіка*. 2024. № 2. С. 143–149. DOI: <https://doi.org/10.37332/2309-1533.2024.2.18>

11. Мельничук Г., Ткаченко В. Теоретико-методичні аспекти податкового планування на підприємстві. *Збірник наукових праць Державного податкового університету*. 2022. № 2. С. 97–116. DOI: <https://doi.org/10.33244/2617-5940.2.2022.97-116>

12. Оліховська М.В., Оліховський В.Я. Концепція податкового планування в системі менеджменту організацій. *Приазовський економічний вісник*. 2018. Вип. 6 (11). С. 248–252.

13. Сакун О. С. Сутність агресивного податкового планування та його наслідки. *Економіка та суспільство*. 2021. Вип. 31. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/676>

14. Самусевич Я.В., Височина А.В. Податкове планування та основи податкової оптимізації: навч. посіб. Суми : Сумський державний університет. 2021. 344 с.

15. Харко Д.О. Правова природа тіньової економіки: поняття, причини та напрями детінізації. *Вісник Львівського університету*. 2011. Вип. 52. С. 351–357.

16. Шарманська В.М. Оптимізація оподаткування підприємств в сучасних економічних умовах. *Економіка та суспільство*. 2023. Вип. 58. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/3329/3255>

REFERENCES:

1. Brand B., Arachi, G., Van't Riet M., Sellner R. et al. (2018) Aggressive tax planning indicators – Final report, Publications Office. Available at: <https://data.europa.eu/doi/10.2778/847061>
2. Sri Yu. (2021). Pengaruh Tax Avoidance Terhadap Nilai Perusahaan (Studi Pada Perusahaan Manufaktur yang Terdaftar Di BEI). *Jurnal Ilmiah Akuntansi Kesatuan*, vol. 9 (1), pp. 31–40. DOI: <https://doi.org/10.37641/jiakes.v9i1.436>.
3. Yulianti, V., Purba, J., Ningrum W.A. (2023). Tax Planning and Avoidance on Firm Value. *East Asian Journal of Multidisciplinary Research*, vol. 2, no. 9, pp. 3753–3764. Available at: <https://journal.formosapublisher.org/index.php/eajmr/article/view/5834/6148>
4. Vasilieva L.M. (2019) Teoretychni aspekty podatkovoho prohnozuvannia ta planuvannia yak nevidiemnykh mekhanizmiv derzhavnoi podatkovoi polityky [Theoretical aspects of tax forecasting and planning as integral mechanisms of state tax policy]. *Publichne upravlinnia ta mytne administruvannia*, vol. 1 (20), pp. 31–36. DOI: <https://doi.org/10.32836/2310-9653-2019-1-31-36>
5. Hlushchenko Ya.I., Korohodova O.O., Moiseienko T.Ie., Chernenko N.O. (2021). Kontseptualni zasady podatkovoho planuvannia pidpriemstv u konteksti Chetvertoi promyslovoi revoliutsii [Conceptual principles of tax planning of enterprises in the context of the Fourth Industrial Revolution]. *Biznes Inform*, no. 4, pp. 210–216. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2021-4-210-216>
6. Hretsa Ya.V. (2018). Pryntsypy podatkovoho planuvannia, yikh zmist ta znachennia [Principles of tax planning, their content and significance]. *Naukovyi*

visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriia Pravo, vol. 48, pp. 138–142.

7. Ievtushevska O.O. (2021) Podatkove planuvannia u systemi korporatyvnoho podatkovoho menedzhmentu [Tax planning in the system of corporate tax management]. *Ekonomika kharchovoi promyslovosti*, vol. 13 (2), pp. 34–38. DOI: <https://doi.org/10.15673/fie.v13i2.2038>

8. Kasperovych Yu.V. (2017). Mizhnarodnyi dosvid borotby z ukhylenniam vid opodatkuvannia ta rozmyvanniam podatkovoi bazy: vysnovky ta retsepty dlia Ukrainy [International experience in combating tax evasion and tax base erosion: conclusions and recipes for Ukraine]. Available at: http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/mizhnar_dosv-1761d.pdf

9. Lysenko A., Akimov S., Chadai Yu. (2023). Metodolohiia, metodyka, metod: sutnist poniat ta osoblyvosti yikh proiavu u sferi podatkovoho planuvannia, analizu ta audytu [Methodology, technique, method: the essence of concepts and features of their manifestation in the field of tax planning, analysis and audit]. *Naukovi pratsi Mizhrehionalnoi akademii upravlinnia personalom. Ekonomichni nauky*, vol. 3 (70), pp. 129–136. DOI: <https://doi.org/10.32689/2523-4536/70-18>

10. Maliarchuk O.V. (2024). Teoretychni aspekty ahresyvnoho podatkovoho planuvannia: vitchyzniani ta yevropeyskyi dosvid [Theoretical aspects of aggressive tax planning: domestic and European experience]. *Innovatsiina ekonomika*, vol. 2, pp. 143–149. DOI: <https://doi.org/10.37332/2309-1533.2024.2.18>

11. Melnychuk H., Tkachenko V. (2022). Teoretyko-metodychni aspekty podatkovoho planuvannia na

pidpriemstvi [Theoretical and methodological aspects of tax planning at the enterprise]. *Zbirnyk naukovykh prats Derzhavnoho podatkovoho universytetu*, vol. 2, pp. 97–116. DOI: <https://doi.org/10.33244/2617-5940.2.2022.97-116>

12. Olikhovska M.V., Olikhovskiy V.Ia. (2018). Kontseptsiiia podatkovoho planuvannia v systemi menedzhmentu orhanizatsii [The concept of tax planning in the management system of organizations]. *Pryazovskiy ekonomichnyi visnyk*, vol. 6 (11), pp. 248–252.

13. Sakun O.S. (2021). Sutnist ahresyvnoho podatkovoho planuvannia ta yoho naslidky [The essence of aggressive tax planning and its consequences]. *Ekonomika ta suspilstvo*, vol. 31. Available at: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/676>

14. Samusevych Ya.V., Vysochyna A.V. (2021). Podatkove planuvannia ta osnovy podatkovoi optymizatsii: navch. Posib [Tax planning and the basics of tax optimization: a textbook.]. Sumy: Sumskiy derzhavnyi universytet, p. 344.

15. Kharko D.O. (2011). Pravova pryroda tinovoi ekonomiky: poniattia, prychny ta napriamy detinizatsii [The legal nature of the shadow economy: concept, causes and directions of de-shadowing]. *Visnyk Lvivskoho universytetu*, vol. 52, pp. 351–357.

16. Sharmanska V.M. (2023). Optymizatsiia opodatkuvannia pidpriemstv v suchasnykh ekonomichnykh umovakh [Optimization of taxation of enterprises in modern economic conditions]. *Ekonomika ta suspilstvo*, vol. 58. Available at: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/3329/3255>